

منابع درسی علوم اجتماعی

منابع آموزشی فراوانی در حوزه علوم اجتماعی وجود دارند و برای انتخاب از میان آن‌ها، اولاً معلم باید بداند از کجا می‌تواند منبع مورد نظرش را پیدا کند و ثانیاً، چه منبعی دقیقاً مناسب است. منابع باید از نظر محتوا، فرم و شکل، هماهنگ با سن، دانش و قدرت خواندن و نوشتن دانش‌آموز باشند. منبع آموزشی در علوم اجتماعی به معنای هر منبعی است که بتواند معلم را در تعلیم و تربیت کمک کند. زمانی که دانش‌آموزان از چند حس به جای یک حس برای آموختن استفاده کنند، می‌توانند مطالب را سریع‌تر، راحت‌تر و ماندگارتر یاد بگیرند. معلم باید بدین نکته توجه داشته باشد که منابع

درس نیاز ندارد. می‌توان دانش‌آموزان را برای انجام مصاحبه با افراد به بیرون از کلاس درس فرستاد. اگرچه دعوت از شخصی ثالث به کلاس برای به اشتراک گذاشتن علم و تجربه‌اش باعث جلب توجه و تمرکز بیشتر دانش‌آموزان می‌شود، ولی باید مراقب بود مسائل ذکر شده توسط او با هماهنگی قبلی معلم صورت پذیرد و شخص از گفتن مسائل نامربوط پرهیز کند. مدعو باید تصویر درستی از موضوع و موارد مورد نیاز در ذهن خود داشته باشد. منابع مکانی شامل مکان‌هایی هستند که برای تدریس در کلاس ارزشمندند. ارزش گردش‌های علمی و بازدید از منابع مکانی، بسته به نوع انتخاب آن‌هاست. مثلاً انتخاب

استانداردهای تدریس علوم اجتماعی

روش‌ها و منابع تدریس در علوم اجتماعی

نویسنده: آد کانل M.O.Adekunle

ترجمه: عباس گسگنی

چند مکان مشابه این امکان را می‌دهد که دانش‌آموز آن‌ها را با هم مقایسه کند. در بازدیدها می‌توان بین دانش‌آموزان مسابقه برگزار کرد تا از میان آن‌ها، کسی که بهترین درک را از محیط داشته است، شناسایی شود یا در میان آن‌ها سؤالی مطرح کرد تا شناخت آن‌ها مورد ارزیابی قرار گیرد. منابع مکانی می‌توانند موزه، کارخانه، کاخ و مکان‌های جغرافیایی و یا تاریخی باشند. منبع آخر همان لوازم کار معلم است؛ لوازمی که معلم برای انتقال دانش از آن‌ها استفاده می‌کند، مانند کتاب، نقشه، عکس، مدل، اشیاء، فیلم و مانند آن‌ها. در ادامه به بررسی چند منبع از این دست می‌پردازیم.

باید علاقه دانش‌آموز را جلب کنند. منابع در علوم اجتماعی متشکل از انسان‌ها، مکان‌ها و منابع مادی دیگر هستند. معلم خود به عنوان یک منبع انسانی، نقش مدیریت منابع دیگر و همچنین انتقال اطلاعات از خود به دانش‌آموز را دارد. موارد دیگری هم به عنوان منبع انسانی به غیر از معلم می‌توان ذکر کرد. علاوه بر معلم، بعضی اشخاص را می‌توان به کلاس دعوت کرد تا معلومات و دانش خود را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهند. این حتی ممکن است دعوت از دانش‌آموزی دیگر باشد که در موقعیت بهتری از لحاظ تحصیلی قرار دارد. علم و تجربه به سن و جایگاه شخص منحصر نیست و این امر همیشه به دعوت افراد به کلاس

کتاب درسی

کتاب درسی یکی از لوازم سنتی تدریس است. کتاب درسی مجموعه‌ای از دروس است که البته برای آموزش به ابتکار عمل معلم نیاز دارد. تقریباً در همهٔ دروس، در کنار کتاب درسی، باید از وسایل کمک‌آموزشی دیگر همچون نمودار، نقشه، عکس و... نیز بهره‌برداری کرد. کتاب درسی در دسترس‌ترین منبع آموزشی است و به همین خاطر در کشورهای در حال توسعه بیشترین استفاده را دارد.

رایس^۱ (۱۹۸۲) برای انتخاب کتاب درسی مناسب علوم اجتماعی واقعیت‌هایی به شرح زیر را بیان می‌کند:

الف) فعالیت‌های عنوان شده برای مدرسه در کتاب مورد نظر باید دارای هدف مشخصی باشند. به همین خاطر مدرسه باید کتابی هدفمند را برای تدریس انتخاب کند.

ب) کتاب‌های درسی معمولاً برنامهٔ مدرسه را در جهت برنامهٔ درسی تغییر می‌دهند. به همین خاطر مدرسه باید کتابی را انتخاب کند که با برنامهٔ خود مطابقت و سازگاری داشته باشد.

ج) کتاب درسی محتوای یک موضوع را مشخص می‌کند. به همین دلیل عمق و محتوای دروس کتاب باید مدنظر باشد.

د) کتاب درسی همیشه مرجع درسی و یادگیری دانش‌آموز است.

با توجه به موارد موفق، کتاب درسی همواره مرجع اصلی یادگیری باقی می‌ماند. از این‌رو، در انتخاب کتاب درسی، سن، سواد، علاقه و رابطهٔ درسی دانش‌آموز باید در نظر گرفته شود.

روزنامه

ریمونند^۲ (۱۹۶۵) معتقد است: معلمانی که تمام زمان آموزش را صرف تدریس‌های کلیشه‌ای می‌کنند، می‌توانند درصد همکاری و فعالیت دانش‌آموز را با انجام تکالیفی از قبیل ساخت روزنامه بالا ببرند. این امر دانش‌آموزان را به خواندن مطالب بیشتر تشویق می‌کند. روزنامه معمول‌ترین و پرخواننده‌ترین منبع است، اما بسیاری از معلمان از این امر غافل‌اند.

تصویر و نمودار

استفاده از تصویر برای دانش‌آموزانی که در خواندن مشکل دارند یا دانش لغوی اندکی دارند، بسیار مفید است.

تصویر به دانش‌آموز کمک می‌کند از مطلب مورد بحث، تصویری حقیقی در ذهن خود بسازد. نمودارها هم دربردارندهٔ اطلاعات دربارهٔ مطلب مورد بحث هستند. تصویرها اشتیاق دانش‌آموز را به تحصیل بیشتر می‌کنند و جلوه‌های جالب و زیبا به درس می‌دهند، در حالی که نمودارها مطالب درسی را شفاف‌تر و قابل فهم‌تر می‌کنند.

هنگام استفاده از تصویر، معلم باید تصویرهای متفاوتی را به دانش‌آموزان نشان دهد تا مطلب مورد نظر به آن‌ها تفهیم شود. وقتی نمودار برای واضح‌تر کردن یک بحث به کار می‌رود، باید به اندازهٔ کافی بزرگ و شفاف باشد تا برای همهٔ دانش‌آموزان قابل رؤیت باشد.

نقشه

مطالعه، بررسی و ترسیم نقشه فعالیت‌هایی هستند که آثار بسیار مثبتی در تدریس علوم اجتماعی دارند. نقشه‌ها دربردارندهٔ قابلیت‌های فیزیکی، موقعیت‌ها و مکان‌ها، مرزهای سیاسی، محدودیت‌های فرهنگی و مناطق شغلی هستند. به همین دلیل معلم باید شیوهٔ استفادهٔ صحیح از نقشه را به دانش‌آموزان تعلیم دهد تا در این زمینه‌ها از آن بهره‌مند شوند.

مدل

تیلمن^۳ (۱۹۷۶) عقیده دارد: مدل‌ها باعث می‌شوند معلم راحت‌تر مطالب مربوط به درس را سازماندهی کند. استفاده از مدل، روش مورد علاقهٔ دانش‌آموزان است و توجه آنان را بیشتر از استفاده از نمودار جلب می‌کند. البته استفاده از مدل خیلی پرکاربرد نیست؛ زیرا تنها از مدل‌هایی می‌توان استفاده کرد که با شرایط کلاس همخوانی داشته باشند.

اشیای واقعی

اشیای واقعی از منابع بازارش برای آموزش علوم اجتماعی در کلاس محسوب می‌شوند. این اشیای می‌توانند اثر زیادی روی علاقه و کشش کودک به یادگیری داشته باشند. برای مثال، می‌توان اسلحه، لباس، ماکت انواع ماشین و اشیایی مانند آن‌ها را به کلاس آورد و به‌منظور یادگیری بهتر دانش‌آموزان از آن‌ها استفاده کرد.

مرکز منابع

این واژه تعاریف متفاوتی دارد، اما در کل به محلی اطلاق می‌شود که در آن معلمان و دانش‌آموزان می‌توانند اطلاعاتی را پیدا کنند که در کلاس درس نمی‌توان آن‌ها را یافت. در این میان می‌توان از اسباب‌بازی‌ها، نقشه‌ها، لوازم کتابخانه، آزمایشگاه و دیگر اشیاء نام برد. از مهم‌ترین این مراکز، کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز آثار ملی هستند. دارا بودن کتابخانه غنی از اولین نیازهای هر مدرسه است. کتابخانه مهم‌ترین مرکز منابع درسی است؛ نه تنها محلی برای نگاه‌داری کتاب، بلکه مکانی برای یافتن دیگر منابع علمی مانند فیلم، عکس و نقشه. دانش‌آموزان می‌توانند برای درک بهتر مطالب آموزش داده شده در کلاس از منابع کتابخانه استفاده کنند. موزه‌ها هم به همین منوال می‌توانند در فهم حقایق و واقعیت‌ها به کودکان کمک کنند.

لوازم صوتی- تصویری

لوازم صوتی- تصویری اشکال متفاوتی می‌توانند داشته باشند؛ از یک ضبط صوت ساده گرفته تا دوربین‌های بسیار پیچیده فیلم‌برداری. این لوازم شیوه تدریس را هیجان‌انگیز می‌کنند. روت^۴ (۱۹۵۸) عقیده دارد: به کمک فیلم است که کودک فراز و نشیب زندگی را درک می‌کند. گاردن^۵ (۱۹۶۴) می‌گوید به کمک دوربین فیلم‌برداری کودک می‌تواند از کارهای خود فیلم بگیرد و آن‌گونه که کودکان دیگر او را می‌بینند، خود را بنگرد و از رفتار خود آگاه شود. به کمک این گونه فعالیت‌ها، معلمان و کودکان می‌توانند در مورد کارایی و بازتاب کارهای خود قضاوت کنند. ضبط صدا به دلیل سهولت و سازگار بودن با دستگاه‌های متنوع، بسیار راحت و در دسترس است. در یک بحث می‌توان صدای ضبط‌شده توسط شخص را بارها و بارها پخش کرد. تلویزیون یکی از اختراعات برجسته‌ای است که زندگی ما را شکل داده است. یک وسیله ارتباطی قوی است که می‌تواند کیفیت آموزش و معلومات میلیون‌ها دانش‌آموز را ارتقا دهد. دانش‌آموزان می‌توانند از طریق تلویزیون، همانند معلم یا کتاب، به یادگیری بپردازند. فیلم وسیله خوبی برای آموزش علوم اجتماعی است. دیدن یک فیلم می‌تواند موضوع یک درس را قابل فهم‌تر کند. همچنین، دیدن فیلم باعث تحریک و تشویق دانش‌آموزان به یادگیری می‌شود. در سال‌های اخیر، استفاده از رایانه هم بین دانش‌آموزان رایج شده است. قابلیت‌های زیاد رایانه، از جمله بازی‌های شبیه‌سازی‌شده را می‌توان در جهت آموزش علوم اجتماعی به کار برد. با وجود فایده‌ها و قابلیت‌های زیاد لوازم صوتی- تصویری، قیمت بالای این تجهیزات، استفاده از آن‌ها را محدود می‌کند.

تخته کلاس

تخته کلاس معمول‌ترین و در دسترس‌ترین وسیله آموزشی معلم است و از آن می‌توان برای نوشتن سرفصل موضوعات و یا خلاصه آن‌ها استفاده کرد. همچنین می‌توان از آن برای رسم تصویر و نمودار بهره گرفت. معلم باید بداند که هنگام نوشتن روی تخته، مطالب باید خوانا و به اندازه کافی درشت باشد تا برای همه دانش‌آموزان قابل دیدن باشد. بعد از استفاده هم باید تخته را تمیز نگه داشت. هنگام انتخاب منابع آموزشی، معلم ناچار است منبعی را انتخاب کند که در دسترس و مطابق با سن، توانایی و علاقه دانش‌آموز باشد. هنگامی که وسایل آموزشی مدرسه کامل نیست، باید از لوازم موجود به خوبی بهره برد و آن‌ها را در جهت آموزش به خوبی مدیریت کرد تا بیشترین بهره‌برداری از آن‌ها انجام شود. در نهایت همه این لوازم باید در جهت کاربردی‌تر شدن دروس و کاستن از میزان خسته‌کنندگی مورد استفاده قرار گیرند.

نتیجه‌گیری

روش‌های زیادی برای تدریس علوم اجتماعی هست؛ از روش شبیه‌سازی که متشکل است از شبیه‌سازی تاریخی، فعالیت‌های شبیه‌سازی و بازی‌های شبیه‌سازی، تا روش آزمایشگاهی که متشکل است از لوازم مکانیکی، لوازم صوتی و تصویری و دیگر لوازم جانبی مانند کتاب، و همچنین شیوه‌های گردش علمی، بحث، اجرای پروژه، نمایش، سؤال و جواب، و روش‌های حل مسئله. البته باید در نظر داشت، تنها یک روش برای همه موقعیت‌ها مناسب نخواهد بود. تلفیقی از همه روش‌ها برای دستیابی به نتیجه، بهترین راه است. تدریس به کمک منابع، به معنی استفاده از هر گونه منبع به منظور کمک به معلم در این راه است. منابع در علوم اجتماعی متشکل‌اند از انسان‌ها، مکان‌ها، منابع مادی و اشیاء. معلم (منبع انسانی) باید در جهت استفاده از منابع دیگر کوشا باشد.

منابع مکانی عبارت‌اند از موزه‌ها، کارخانه‌ها و مکان‌های جغرافیایی و تاریخی. منابع مادی و اشیاء نیز شامل کتاب، روزنامه، مجله، عکس، فیلم، مدل، نقشه و نمودار می‌شود. معلم در انتخاب منابع باید سن، توانایی، علاقه و دانش کودک را در نظر بگیرد و در جهت حفظ، مدیریت و بهره‌برداری حداکثری از این منابع بکوشد.

پی‌نوشت

1. Rice 2. Raymond 3. Tillman 4. Rovte 5. Gordon

